

Utsjoen kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

1 Johdanto

Utsjoen kunnan varhaiskasvatussuunnitelman perustana ovat paikallinen monikulttuurinen yhteisö sekä Opetushallituksen varhaiskasvatuslain perusteella antama valtakunnallinen määräys 39/011/2016 varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista. Jokaiselle päivähoidon piirissä olevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä vanhempien kanssa (Varhaiskasvatuslaki 7 § 580/2015).

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatus on osa koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvamisen ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatussuunnitelma on sisällöllinen kokonaisuus kunnan esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmien kanssa.

Utsjoen kunnan varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen on osallistunut varhaiskasvatuksen henkilöstöä, päivähoitolapsia ja lasten vanhempia, Utsjoen kunnan viranhaltijoita sekä asiantuntijoita saamenkielen ja -kulttuurin saralta. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu kunnan varhaiskasvatuksen arvot, tavoitteet, toimintaperiaatteet ja erityispiirteet, jotka tukevat ja ohjaavat Utsjoen kunnan varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista, kehittämistä ja arviointia. Hyvän varhaiskasvatuksen toteutuminen edellyttää sidosryhmien, kunnan edustajien, henkilöstön, vanhempien ja lasten osallistumista ja sitoutumista suunnitelman toteuttamiseen, arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatus on elävä, jatkuva prosessi.

Tietoa Utsjoen kunnasta

Utsjoki on Suomen pohjoisin kunta, joka sijaitsee Lapin läänissä. Kunnan kylät ovat Utsjoen kirkonkylä, Outakoski, Karigasniemi ja Nuorgam. Asutus on keskittynyt pääsääntöisesti Suomen ja Norjan välisen rajajoen, Tenon varrelle. Vuoden 2015 lopussa Utsjoen kunnan alueella oli asukkaita 1250. Suomen pohjoisinta kuntaa leimaavat kaksi tunturierämaa-aluetta Paistunturi ja Gáldooaivi sekä alava Tenojokilaakso. Kunnan pinta-alasta iso osa on vesistöjä. Tenon ja sen sivujokien rannoilla on asuttu jo tuhansia vuosia. Utsjoen kunnan alueella on useita kivikautisia asumapaikkoja. Ei tiedetä varmasti, keitä kivikautiset esivanhemmat olivat ja mikä on heidän suhteensa nykyisiin asukkaisiin - he ovat kuitenkin jättäneet jälkeensä kivesineitä ja niiden valmistamisessa syntyneitä iskoksia sekä mahdollisesti lainasanoja saamen kieleen. Saamelaiset olivat pitkään alueen ainoita asukkaita, kunnes viime vuosisadan jälkipuoliskolla alkoi voimakas suomalaistuminen. Utsjoki on edelleenkin Suomen ainoa kunta, jossa on saamenkielinen enemmistö. Kalastus, poronhoito ja karjatalous sekä metsästys ja marjastus ovat perinteisesti turvanneet elannon utsjokelaisille. Monien perheiden toimeentulo koostuu nykyään yhdistelmäelinkeinoista. Utsjoen työpaikoista on alkutuotannossa enää joka kymmenes, kun taas yksityisten tai julkisten palveluiden piirissä jo kolme työpaikkaa neljästä.

Sisällys

1 Johdanto.....	2
2 Utsjoen varhaiskasvatuspalvelujen perusta.....	6
2.1 Arvot ja toiminta-ajatus.....	6
2.2. Lapsena Utsjoella.....	8
2.3. Varhaiskasvatus ja lapsen oikeudet	8
3. Varhaiskasvatus Utsjoen kunnassa.....	10
3.1. Varhaiskasvatuspalveluiden historiaa	10
3.2. Utsjoen kunnan varhaiskasvatuspalvelut.....	11
4. Varhaiskasvatuksen tehtävät ja tavoitteet	12
4.1. Tavoitteena oppiminen, hyvinvointi ja laaja-alainen osaaminen	12
4.2 Laaja-alainen osaaminen	14
4.3 Oppimisen alueet	16
4.3.1 Kielten rikas maailma	17
4.3.2 Ilmaisun monet muodot.....	17
4.3.3 Minä ja meidän yhteisömme.....	18
4.3.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni	20
4.3.5 Kasvan, liikun ja kehityn	21
4.4 Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki.....	22
5. Erityiset painotukset saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa	23
5.1. Pedagogiset painotukset saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa - lasten kasvatus pohjautuu perinteiseen kasvatukseen.....	24
5.2. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen lisätavoitteet	26
5.3. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen haasteet	29
6. Yhteistyökumppanit ja yhteistyön perusta	30
6.1 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	30
6.2. Koulun ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö	31
6.3. Monialainen yhteistyö.....	32
6.4. Yhteistyö Saamenmaassa ja maailmalla.....	33
6.5. Muut sidosryhmät	33
7. Toiminnan seuranta, arviointi ja kehittäminen	33
7.1. Varhaiskasvatuksen kehittämistarpeet	34
8. Yhteenveto	36
Lähteet	37

Kuviot

Kuvio 1: Lapsena Utsjoella	8
Kuvio 2: Utsjoen kunnan varhaiskasvatuspalvelut	11
Kuvio 3: Laaja-alaisen osaamisen alueet	15

2 Utsjoen varhaiskasvatuspalvelujen perusta

2.1 Arvot ja toiminta-ajatus

Utsjoen kunnan varhaiskasvatussuunnitelman arvoperusta ja pedagogiset painotukset pohjautuvat kunnan linjauksiin, vanhemmille lähetettyjen kyselyjen tuloksiin, henkilöstöpalavereiden pohdinoille ja lasten haastatteluihin. Kunnan linjauksissa pohjoissaamenkielen turvaaminen, tukeminen ja kehittäminen ovat keskiössä. Sivistystoimen päätökset olla rajaamatta lasten subjektiivista oikeutta varhaiskasvatukseen sekä lisäämättä hoitolasten määrää suhteessa hoitohenkilöstöön antavat arvokkaan tuen varhaiskasvatuksen toiminnalle. Vanhemmille lähetettyjen kyselyjen tuloksista ja henkilökunnan keskusteluista tärkeimmiksi arvoiksi nousivat toisen kunnioittaminen, hyvät käytöstavat, yhdenvertaisuus, luonto ja suvaitsevaisuus. Lasten haastatteluista taas kävi selkeästi ilmi, että leikkiminen, ystävät ja ulkoilu ovat tärkeimmät asiat varhaiskasvatuksessa.

Kunnan varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksena on tarjota lapselle turvallinen ja aktivoiva oppimisympäristö, jossa lasten ajatuksia kunnioitetaan ja kuunnellaan. Toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon vuoden kierto, paikalliset elinkeinot ja sijainti. Rajat ylittävä yhteistyö Norjaan, retket ympäröivään luontoon, paikallisiin kohteisiin ja tapahtumiin ovat osia toiminnan suunnittelussa. Luonnon merkitys elinkeinona, levon ja virkistystyksen lähteenä ja luovuuden innoittajana on keskeinen. Ulkoilu, ulkoliikunta sekä veteen tottuminen ovat tärkeitä elementtejä Tenon ja Utsjoen ympäröimässä kunnassa.

Lasten kanssa käydyissä keskusteluissa otettiin esille lapsilähtöisiä asioita. Mikä lasten mielestä on hauskaa päiväkodissa, mitä ja missä he mieluiten leikkivät ja mitkä lelut kiinnostavat. Keskusteltiin ystävistä ja lempiruoista. Pohdittiin myös epämieluisia ja pelottavia asioita. Valtaosa lapsista koki päiväkodin mieluisaksi hoitopaikaksi. Parasta on leikkiminen ja ystävät ovat tärkeitä. Suosituimmat leikkipaikat ovat ulkona ja leikkihuoneessa. Myös uiminen, liikuntasali ja mäenlasku ovat hauskaa. Lepo ruokailun jälkeen keskipäivällä miellettiin tärkeäksi väsymyksen poistajaksi, mutta se herätti myös kritiikkiä. Mieluisimmiksi leluiksi mainittiin legot, nuket, eläinautot, pikkumönkijät sekä rattikelkat. Pelaaminen ja askartelu ovat myös mukavaa puuhaa. Kiusaaminen, leikeistä pois jättäminen tai lelujen jakamattomuus koettiin ikävimpinä asioina. Pimeä, "zombit", hämähäkit, tulipalo ja toisten säikäyttely olivat lasten mielestä pelottavia asioita.

Utsjoen kunnan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa tunnustetaan vapaan- ja ohjatun leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

2.2. Lapsena Utsjoella

Vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja kasvatusvastuu. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista. Yhteiskunnan tarjoamat palvelut tukevat lapsen kotikasvatusta. Laadukas ja toimiva varhaiskasvatus vaatii monien eri tahojen yhteistyötä, joista keskeisimmät yhteistyötahot ovat vanhempien lisäksi opetus-, sosiaali-, terveys-, kulttuuri- ja liikuntatoimi, yksityiset palveluntuottajat, seurakunta ja paikalliset järjestöt.

Kuvio 1: Lapsena Utsjoella

2.3. Varhaiskasvatus ja lapsen oikeudet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Utsjoen kunnassa varhaiskasvatusta järjestetään lapsen äidinkielenä olevalla pohjoissaamen ja suomen kielellä. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena. Esiopetuksessa olevalla lapsella on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin (508/2015) ja päivähoidosta annettuun asetukseen (239/1973) sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Subjekttiivisen oikeuden mukaan kaikilla Utsjoen kunnassa asuvilla alle kouluikäisillä lapsilla on oikeus kunnalliseen varhaiskasvatukseen perheiden tarpeen mukaan. Subjekttiivinen varhaiskasvatusoikeus ja sille vaihtoehtoinen oikeus lastenhoidon tukiin päättyy lapsen oppivelvollisuuden alkaessa. Myös muut lait ja kansainväliset sopimukset, YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, linjaavat varhaiskasvatuksen arvopohjaa ja ohjaavat sen järjestämistä.

Jokaisella lapsella Suomessa on oikeus:

- äidinkieliseen varhaiskasvatukseen
- onnelliseen lapsuuteen
- itseisarvoon ihmisenä
- omaan identiteettiin ja sukulaisuussuhteisiin
- omaan kulttuuriin, kieleen, uskontoon ja ajatuksiin
- vapaus ajatusten ja mielipiteiden ilmaisuun ja kehittämiseen
- turvallisiin ihmissuhteisiin
- turvattuun ympäristöön, joka mahdollistaa levon, leikin sekä monipuolisen toiminnan
- tasapainoiseen kehitykseen, kasvuun ja oppimiseen
- saada erityispedagogista tukea tarvittaessa

3. Varhaiskasvatus Utsjoen kunnassa

3.1. Varhaiskasvatustalveluiden historiaa

Päiväkodit ovat suhteellisen uusi palvelumuoto Utsjoella. Entisinä aikoina ei ollut erillisiä instituutioita lasten kasvatusta varten. Työ, leikki, oppiminen ja vapaa-aika muodostivat kokonaisuuden joka-päiväisessä elämässä. Utsjoen kunnassa kuten muuallakin saamelaisalueella vielä 60- ja 70-luvuilla suuri osa lapsista oli vanhempien mukana päivittäisissä töissä (Vuolab 1983: 3). Perinteisesti vanhempien lisäksi kasvatuksesta vastuu jakaantui myös isovanhemmille, sukulaisille, kummeille ja naapureille. Heillä kaikilla oli merkitystä lapsen identiteetin rakentumisessa. Utsjoen alueelle leimaa antavaa on ollut myös vahva lestadiolaisliike, pohjoismaiden suurin kirkollinen herätysliike. Kristillinen kasvatus, seurat, kristilliset pyhät ja kirkossa käyminen ovat olleet iso osa monen lapsen elämää. Nykyajan lapset elävät melko erilaisen lapsuuden kuin heidän isovanhempansa ovat eläneet. Perheiden elämän- ja toimeentulotavat ovat muuttuneet ja muutos on tuonut mukanaan tarpeen varhaiskasvatukselle.

Utsjoen kunnassa on ollut useita perhepäivähoitajia, jotka ovat hoitaneet lapsia omissa kodeissaan. Syksyllä 1977 perustettiin päiväkodi Utsjoen kirkonkylälle. Vuonna 1991 aloitettiin kirkonkylällä saamenkielinen perhepäiväkodi, joka hoitolasten määrän vähennyttyä yhdistettiin suomenkieliseen päiväkotiin vuonna 2000. Vuodesta 2004 lähtien ovat *Utsjoen kirkonkylän päiväkodin saamenkielinen ja suomenkielinen osasto* toimineet eri tiloissa. Karigasniemen perhepäiväkodi aloitettiin vuonna 1996. Lapsiryhmän kasvaessa vuonna 1999 perhepäiväkodi muuttui *Karigasniemen saamenkieliseksi päiväkodiksi*. Nuorgamissa varhaiskasvatus järjestettiin pitkään perhepäivähoitajien kodeissa. Vuodesta 2001 lähtien Nuorgamissa on toiminut *Nuorgamin ryhmäperhepäiväkodi*.

3.2. Utsjoen kunnan varhaiskasvatuspalvelut

Utsjoen kunnassa asuville lapsille tarjotaan varhaiskasvatusta Utsjoen kirkonkylän päiväkodissa saamenkielisessä ja suomenkielisessä osastossa, Karigasniemen saamenkielisessä päiväkodissa ja Nuorgamin perhepäiväkodissa. Kielipesät toimivat Karigasniemellä, Utsjoen kirkonkylällä ja Nuorgamissa. Erityistä hoitoa ja -kasvatusta (EHA-hoitoa) järjestetään vaihtoehtoisesti lapsen edun mukaisesti joko lapsen kotona tai varhaiskasvatusryhmissä. Tietoa varhaiskasvatuspalveluista ja hoitoon hakemisesta saa Utsjoen kunnan nettisivuilta (www.utsjoki.fi).

Kuvio 2: Utsjoen kunnan varhaiskasvatuspalvelut

4. Varhaiskasvatuksen tehtävät ja tavoitteet

4.1. Tavoitteena oppiminen, hyvinvointi ja laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet ovat yhteydessä toisiinsa ja niitä tulee tarkastella kokonaisuutena. Kokonaistavoitteena on huolehtia päivittäisestä hoidon tarpeesta ja luoda lapsille mahdollisuus sekä leikkimiseen, oppimiseen että kehittymiseen turvallisissa olosuhteissa. Toiminta toteutetaan yhteistyössä huoltajien kanssa lapsen edun mukaan.

Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten lapset käyttävät tietojään ja taitojaan, vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan.

Varhaiskasvatuksen toimien keskiössä on lapsi itse ja se perustuu suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen kasvatukseen, opetukseen ja hoidon kokonaisuuteen jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Lapset oppivat huolehtimaan itsestään ja tavaroistaan, ja isommat lapset oppivat auttamaan pienempiä. Lapsen tulee saada kasvaa rauhassa sellaiseksi ihmiseksi, joka arvostaa itseään ja muita.

Jokaisen Utsjoen varhaiskasvatuksessa olevan lapsen on voitava tuntea, että henkilöstö näkee, kuulee ja arvostaa häntä. Lapsen yhteenkuuluvuuden tunnetta tuetaan lapsiryhmän ja yhteisön jäsenten kanssa. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu.

Utsjoella lasten kielellisen kasvatuksen tavoitteena on opettaa lapsi arvostamaan eri kieliä sekä edistää monikielisyyttä. Kunnan varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa saamen kielen kehittymistä ja käyttöä. Resursseja, henkilöstöä ja osaamista tulee kohdentaa saamenkielen elvyttä-

mistoimiin. Utsjoen kunnassa jokaisella lapsella tulisi olla mahdollisuus oppia saamea ennen kouluikää. Kielen elvyttämistoimet järjestään varhaiskasvatuksessa siten, etteivät ne vaaranna lapsen äidinkielen taitoa ja sen kehittymistä.

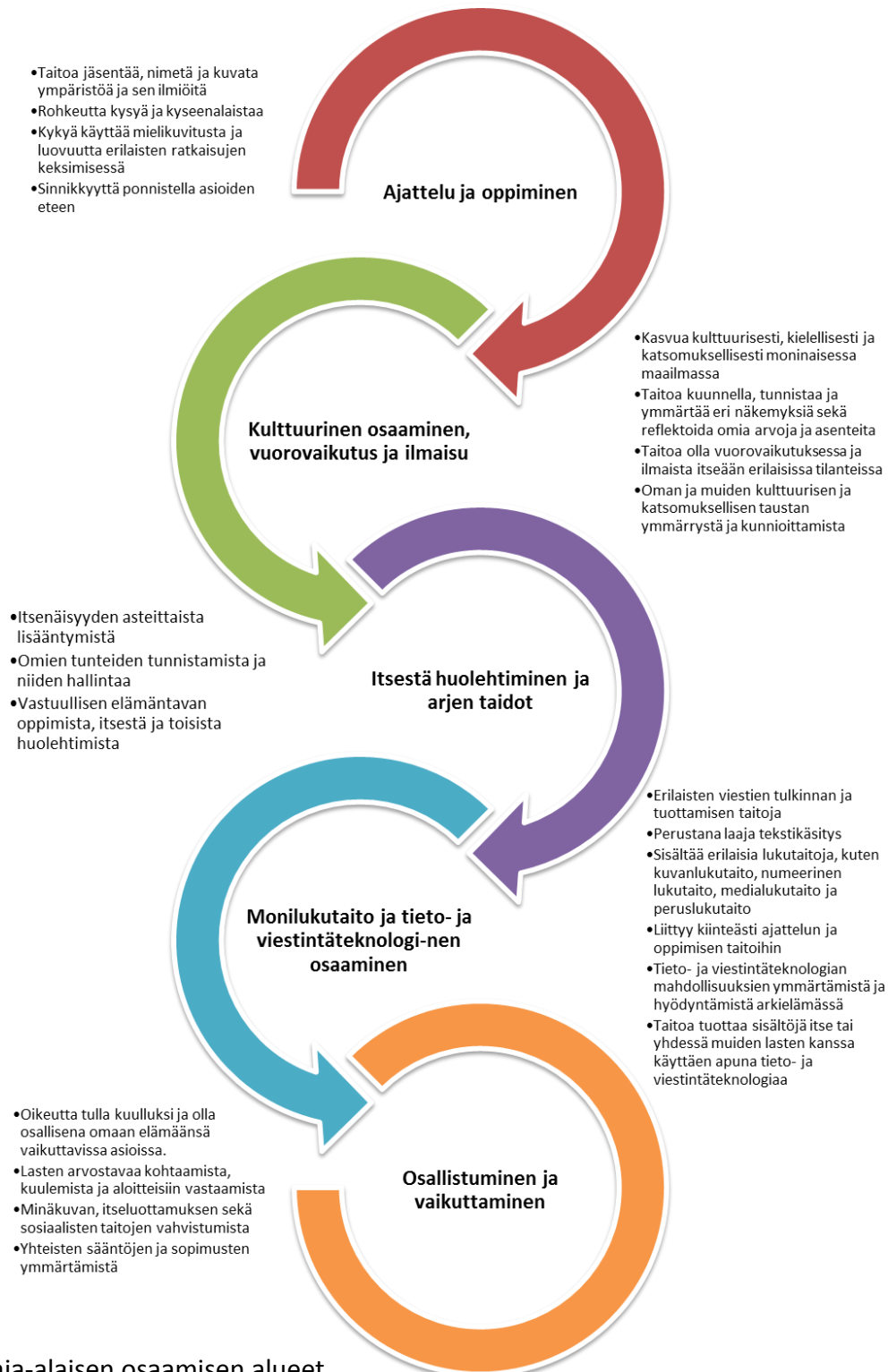
Varhaiskasvatuksen tavoitteena on:

- Edistää lapsen kokonaisvaltaista iän ja kehityksen mukaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia
- Antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista ja katsomuksellista taustaa
- Toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset
- Tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista
- Varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö
- Turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä
- Tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä
- Kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen
- Mahdollistaa lasten mukanaolo päätöksenteossa, ja tuoda esille omia toiveitaan aikuisten ohjauksessa
- Toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä

4.2 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle, jonka tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista, jonka kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen alueet ovat;

- Ajattelu ja oppiminen
- Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- Osallistuminen ja vaikuttaminen

Kuvio 3: Laaja-alaisen osaamisen alueet

4.3 Oppimisen alueet

Oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista. Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Utsjoen varhaiskasvatuksessa paikallisuus ja saamelaiskulttuuri näkyvät, ja oppimisen alueilla hyödynnetään paikallista tietämystä luonnosta, elämäntavoista, historiasta, kielistä ja kulttuureista. Oppimisen alueet on ryhmitelty esi-opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
 - Kielelliset taidot ja valmiudet
 - Kielelliset identiteetit
- Ilmaisun monet muodot
 - Musiikillinen
 - Kuvallinen
 - Sanallinen
 - Kehollinen
- Minä ja meidän yhteisömme
 - Eettinen ajattelu
 - Katsomuskasvatus
 - Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus
 - Mediakasvatus
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
 - Matemaattinen ajattelu
 - Ympäristökasvatus
 - Teknologiakasvatus
- Kasvan, liikun ja kehityn
 - Liikkuminen
 - Ruokakasvatus
 - Terveys ja turvallisuus

4.3.1 Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Kielelliset identiteetit ovat vuorovaikutustaidot, kielen ymmärtämisen taidot, puheen tuottamisen taidot, kielen käyttötaidot, kielellinen muisti ja sanavaranto sekä kielitietoisuus.

Kielitaito valtion rajojen yli toimiessa on erittäin tärkeää Utsjoen kunnassa. Utsjoki on Suomen ainoa kunta, jossa suurin osa lapsista ja nuorista on saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Utsjoen varhaiskasvatuksella ja opetustoimella onkin erityinen vastuu saamen kielen kehittämisessä ja säilyttämisessä elävänä kielenä tuleville sukupolville.

Myönteisessä ilmapiirissä lasten kielen käyttötaitoja tuetaan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri-ikäisten ihmisten kanssa. Jotta lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät, tulee lasta kuulla ja vastata hänen aloitteisiinsa. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Tarinoiden kerronta, lasten omat tarinat, lukeminen, lorut ja hokemat ovat olennainen osa varhaiskasvatusta. Keskustelut lasten kanssa tukevat sanavarannon kehittymistä ja tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia. Lasten monilukutaitoa tuetaan visuaalisilla, auditiivisilla ja audiovisuaalisilla viesteillä sekä teksteillä.

Suullinen perimätieto on yhä vahvaa Utsjoen alueella. Tarinointi on ollut keskeisessä osassa siirrettäessä arvoja, tapoja ja elämäntapaa sukupolvelta toiselle, joka on luonnollinen osa vuorovaikutusta. Lisäksi tarinan kuunteleminen on esteettinen kokemus, joka kehittää ihmisen mielikuvitusta. Suullinen perinne on luonnollinen osa vuorovaikutusta. Päiväkoti voi kutsua paikallisia ihmisiä kertomaan tarinoita lapsille. Myös vierailut erilaisissa tapahtumissa, ikäihmisten luona ja mummojen ja ukkien päivä päiväkodissa osaltaan edistävät lasten kielen käyttö- ja vuorovaikutustaitoja.

4.3.2 Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten musiikillisen, kuvallisen sekä sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Varhaiskasvatuksessa kehitetään lasten kauneuskäsitystä eri taiteenalojen avulla. Esteettisyys ja saatavilla olevat välineet ja materiaalit ovat oleellisia eri ilmaisumuotoihin tutustuttaessa. Lasten tulee saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä.

Musiikki tuo elämyksen kokemuksia ja vahvistaa lapsen suhdetta musiikkiin. Musiikin eri äänen tasot, rytmit, sointivärit auttavat lapsia havainnoimaan ääniympäristöä. Musiikin kautta lasten esteettiset taidot kehittyvät. Kokemukset eri musiikin lajeista kuuntelemalla ja havainnoimalla opettavat lasta tekemään valintoja esteettisistä valinnoista kuten kauneuskäsityksestä. Klassinen musiikki resonoii kehon kautta ja rauhoittaa. Perinteinen joiku, lastenlaulut ja nykyaikainen saamelaismusiikki kuuluvat Utsjoen varhaiskasvatuksen arkipäivään. Utsjoen alueella joikuperinne melkein katosi, mutta nykyään joikumusiikki on yksi saamelaisten tärkeimmistä symboleista.

Käsityö on jokaisen taito ja sillä on suuri merkitys estetiikassa. Käsityöt luovat myös osaltaan identiteetin perustaa paikalliseen ympäristöön. Käsityöt kertovat materiaaleista, paikkakunnasta, ajasta, käsityöntekijästä ja itse käyttäjästä. Käsitöiden ja taiteen kautta lapset oppivat sekä esteettisiä että käytännönläheisiä asioita askartelun, muovailun, ompelun ja nikkaroinnin avulla.

Kuvallisella ilmaisulla lapset harjoittavat ajattelua, havainnointia, luovaa ilmaisua ja kuvien tulkintaa. Kuvallista ilmaisua toteutetaan erilaisin menetelmin kuten piirtämällä, maalaamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten oma luovuus ja mielenkiinnon kohteet ovat keskiössä ja lasten oma kädenjälki on näkyvillä.

Sanallisen ja kehollisen ilmaisua tuetaan draaman keinoin. Draamatyöskentely edistää lapsen tunneilmaisua, kielellistä kehitystä sekä valmiuksia uusien asioiden oppimiseen. Draamatyöskentelyssä leikki on keskeistä. Työskentely perustuu lapsen kehitystasoon, jossa kuvitteelliset roolit ja leikkidollisuus ovat osa toimintaa. Draamatyöskentelyssä voi hyödyntää laulu-, liikunta ja tanssileikkejä ja myös erilaisia käsinukkeja, tapahtuen joko spontaanisti tai suunnitellusti. Lasten omat tarinat ovat oleellinen osa draamatyöskentelyä, jossa rooli- ja sääntöleikit kuuluvat toimintaan.

Vierailut niin saamen maassa kuin yli rajojen eri museoissa, sekä teatterit, musiikkitapahtumat ja konsertit tukevat lasten esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia.

4.3.3 Minä ja meidän yhteisömme

Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Varhaiskasvatuksessa eri kulttuuri- ja kielitaustoista tulevat lapset kohtaavat ja tutustuvat yhdessä erilaisiin tapoihin, käytäntöihin ja katsomuksiin. Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin.

Utsjoella eletään monikulttuurisessa yhteisössä, jossa myös yksittäiset ihmiset ovat usein monikielisiä ja -kulttuurisia. Myös alueen alkuperäiskansan, saamelaisten kulttuuri-ilmentymät ovat nykyään monenlaisia, erityisesti asumisen ja elinkeinojen suurten erojen takia. Luonto ja sen antimet ovat yhä tärkeässä roolissa Utsjoella, vaikka suurin osa perheistä ei enää saakaan toimeentuloaan pelkästään luonnosta. Luontaiselinkeinoissa työt jakautuvat luonnon oman rytmin ja vuodenaikojen mukaisesti. Vuodenaikojen, sään ja kuun vaiheiden seuraaminen rytmittävät päivähoidon arkea. Myös kirkolliset juhlapyhät ja kulttuuritapahtumat ovat yhä oleellinen osa varhaiskasvatuksen toiminnan sisältöä.

Kulttuuria voidaan määritellä monin tavoin. Siinä voidaan nähdä kolme dimensiota: materiaallinen puoli, sosiaalinen puoli ja henkinen puoli. Kulttuurinen ja perinteinen tieto ja taito eivät ole pysähtyneet tiettyyn muotoon, tiettyyn aikakauteen tai tietyiksi tunnusmerkeiksi. Kulttuuri voidaan määritellä arvojen ja tapojen siirtymiseksi muutetussa muodossa sukupolvelta toiselle. Myöskään identiteetti ja itsetunto eivät ole pysyviä asioita, vaan identiteetti muovautuu vuorovaikutussuhteessa muihin (Balto 2008:40, 42, 75.) Jotta lapset tunsivat elämäntilanteen turvalliseksi monikulttuurisessa yhteisössä, on tärkeää, että myös varhaiskasvatus on mukana edistämässä, tukemassa ja kehittämässä lasten identiteetin kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa edistetään lapsen identiteettiä ja yhteenkuuluvuutta yhteisöön. Avainasemassa ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Varhaiskasvatuksessa luodaan mahdollisuus lapsen kulttuuritajun kehittymiselle kehittämällä inhimillisyyttä sekä kansojen-, sukupuolten- ja sukupolvien välistä tasa-arvoa. Varhaiskasvatus toteutetaan monikulttuurisessa yhteisössä perheiden katsomusta kunnioittaen.

Jokainen uusi sukupolvi tuo mukanaan uuden mahdollisuuden kulttuurille. Yhteistyö vanhempien, isovanhempien ja saamelaiskulttuurien edustajien kanssa kielen- ja kulttuurituntemuksen edistämiseksi on keskeisessä asemassa lasten kasvatuksessa. Lapsille opetetaan, että kaikki ovat tasa-arvoisia erilaisuudessaan sekä opitaan jakamaan ja tekemään yhteistyötä. Yhdessä toimimalla opitaan ottamaan vastuuta itsestään ja toisistaan. Samalla opetellaan käytöstapoja, toisen auttamista ja huomioon ottamista. Tasa-arvoa kehitetään tekemällä samoja asioita yhdessä sekä ulkona että sisätiloissa. Samat säännöt ja toimintaperiaatteet koskevat kaikkia lapsia. On tärkeää, että myös henkilöstö omalla esimerkillään kunnioittaa ja edistää tasa-arvoa ja hyviä käytöstapoja. Varhaiskasvatusyksiköissä ei hyväksytä syrjintää sukupuolen, iän, elämäntilanteen, taustan tai minkään muun syyn perusteella.

4.3.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta.

Utsjoen varhaiskasvatuksessa on luonnollista seurata miten luonto muuttuu vuodenaikojen mukaan. Keskustellaan päivistä, kuukausista, säästä ja muista aiheista, jotka liittyvät eri vuodenaikoihin. Mui-
tutetaan luonnon materiaalien, sään, ympäristön, veden, kasvien, kalojen, lintujen ja eläinten kunnioittamisesta. Luonto on koti ja luonnonrauhaa tulee kunnioittaa. Luonto on myös osa paikallista ja saamelasta kulttuuria. Kokemusten kautta kehitetään lapsen ymmärrystä luonnon eri osien yhteenkuuluvuudesta. Ihminen on osa luontoa, eikä hän voi olla olemassa ilman luontoa. Varhaiskasvatus voi auttaa lapsia huolehtimaan ympäristöstä ja ymmärtämään luonnon, yhteisön ja kulttuurin välisiä yhteyksiä. Materiaalien haku, luontokäsitteet, metsässä kulkeminen ja siellä toimentuleminen ovat tärkeitä osia kasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa painotetaan luonnonvarojen säästävää hyötykäyttöä. Lapsille opetetaan, että ihmisen ei tule tuhota luontoa eikä tuhjata luonnonvaroja vaan kunnioittaa luontoa ja sen antimia. Luonnolle on turvattava mahdollisuus parantua ihmisen jättämistä jäljistä ja peittää ne. Ihmisellä on myös velvollisuus hoitaa luontoa. Lasten tulee kokea positiivisia asioita luonnossa, jotta he myöhemmin haluavat ja osaavat kantaa vastuunsa ympäristöstä. Yhdessä resurssihenkilöiden kanssa tutustutaan perinteisiin saamelaiselinkeinoihin, kuten poronhoitoon, kalastukseen, maatalouteen, marjastukseen ja pyyntiin. Niiden lisäksi tutustutaan uudenaikaisiin paikallisiin elinkeinoihin. Vuodenkierto näkyy voimakkaasti myös paikallisissa elinkeinoissa ja kyläku-
vassa.

Lähiympäristöön tutustutaan tekemällä eripituisia kävelyretkiä. Kävelymatkat antavat mahdollisuuden tutustua luontoon ja harjoitella myös liikennesääntöjä esim. tietä ylittäessä. Suunnistaminen, paikannimet ja muu luontoon liittyvä sanasto ovat luonnollinen osa retkillä opittavista asioista. Tutustuminen paikalliseen luontoon haastaa lasta liikkumaan monipuolisesti ja opettaa hänelle myös kärsivällisyyttä. Kävelyn rytmi voi auttaa myös lukurytmin ja tavutuksen kehittymisessä. Myös saamelaisista ajankäsityksistä tuodaan esille päiväkodeissa. Siihen kuuluu ajan syklistyys, joka tulee selvästi esille luonnossa. Tällainen aikakäsitys vähentää kiireen tuntua ja tuo mukanaan tunteen, että ihmisellä on käytettävissään kaikki maailman aika.

Teknologiaan opitaan varhaiskasvatuksessa leikin ja ilon kautta. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin laitteisiin, järjestelmiin ja hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologisia välineitä. Myös koteja tuetaan tieto- ja viestintäteknologian käytössä.

4.3.5 Kasvan, liikun ja kehityn

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Monipuolinen liikkuminen, ruokakasvatus, terveys ja turvallisuus kuuluvat oleellisesti päiväkodin arkeen.

Lapsia kannustetaan liikkumaan aktiivisesti ja monipuolisesti kaikkina vuodenaikoina. Päivittäinen ulkoilu mahdollistaa lasten omaehtoisen liikkumisen ja ohjatut liikuntatuokiot taas tuovat lapselle kokemuksia ryhmän kanssa liikkumisesta. Liikkumisessa on tärkeää, että lapsi voi käyttää aistejaan ja liikunnan rytmi vaihtelee kestoltaan ja nopeudeltaan. Lasten motorisia taitoja ja kehontuntemista ja -hallintaa voidaan kehittää erilaisin tasapainoharjoitusten ja liikkumisen keinoin, kuten esimerkiksi kiipeilemällä, hyppimällä, juoksemalla ja pelaamalla liikuntapelejä.

Utsjoella vuodenaikojen vaihtelut mahdollistavat liikkumisen monin tavoin ympäri vuoden. Kesäajan liikkumisen muotoja ovat mm. pyöräily, ruutuhyppely, narulla hyppiminen, keinuminen ja erilaiset piha- ja palloleikit. Talviliikuntaan kuuluvat hiihto, luistelu, mäen lasku ja lumileikit.

Sisäliikuntaan on mahdollisuus koulujen liikuntasaleissa, jossa kehitetään lasten monipuolista liikunnasta mm. temppuradoilla, pallo-, joukkue- sekä mailapeleillä. Lasten luovaa liikuntaa harjoitetaan satu- ja musiikkiliikunnan keinoin, jossa leikki ja yhteinen toiminta ovat keskiössä.

Utsjoen päiväkodin yli kolmevuotiaat lapset käyvät uimassa säännöllisesti. Nuorgamin ja Karigasniemen päiväkodit mahdollisuuksien mukaan.

Ruokakasvatus kuuluu olennaisena osana päiväkodin arkeen. Säännölliset ruoka-ajat, monipuolinen ja terveellinen ruoka edistävät lapsen terveellisiä ruokatottumuksia. Ruokailutilanteet ovat kiireettömiä ja ruokapöydässä keskustellaan yhdessä lasten kanssa, jolloin aikuinen omalla esimerkillään opettaa hyviä pöytätapoja. Mahdollisuuksien mukaan käytetään paikallisia raaka-aineita ruoan valmistamiseen.

4.4 Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen. Tuen tarpeen ilmettyä järjestetään tarkoituksenmukaista tukea lapsen etu huomioiden. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen mahdollisesta tuen tarpeesta, annetaan tietoa tukimuodoista ja lasta koskevien asioiden käsittelystä ja salassapidosta.

Lapsen tarvitsema tuki, toimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnitelmaan kirjataan myös pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut, tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut sekä tuen seuranta ja arviointi.

Utsjoen varhaiskasvatuksessa painotetaan perheen kanssa käytävää yhteistyötä, hienovaraista ja kuulevaa otetta sekä perheen tarvitsemaa aikaa käsitellä syntynyttä huolta. Perhe on aina keskiössä lapsen asioita hoidettaessa. Huoltajien suostumuksella aloitetaan tilanteen kartoitus puheterapian tai muun

tarkoituksenmukaisen tahon kanssa tuen saamiseksi mahdollisimman pian kulloiseenkin tarpeeseen. Neuvolan, Lapin keskussairaalan tai muun lapsen tilanteen pohjalta tehdyn kartoituksen suositukset ja mahdollinen avustajan tarve selvitetään. Erityisvälineiden tai kalusteiden hankinnat tutkitaan ja tarpeen mukaan hankitaan.

5. Erityiset painotukset saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus käyttää omaa kieltään aktiivisesti, jolloin saamelainen kulttuuri, elämäntavat ja arvot ovat keskeisessä asemassa. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa (Suomen perustuslaki 17 § 3 mom.) Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Saamelaisella on kova paine osata ja ylläpitää saamelaisten perinteitä ja elää maailman asukkaana nykyaikaisessa saamelaisyhteiskunnassa. Jotta lapsilla on edellytykset elämään niin valtayhteiskunnassa kuin saamelaisyhteiskunnassa tulee saamenkielinen varhaiskasvatus rakentaa saamelaiseen perinteen, kulttuurin, kielen ja yhteisöelämän varaan. Toteutuksessa pyritään siihen, että varhaiskasvatus kohtaa myös uudenaikaiset yhteiskuntaelämän asettamat vaatimukset. (Saamelaisneuvosto 1994:7.)

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen painotukset Utsjoen kunnassa perustuvat osin seuraavien henkilöiden tutkimuksille ja selvityksille: Asta Balto (2008), Aimo Aikio (2007), Else Målfrid Boine (2008) ja Kerttu Vuolab (1983). Yhtenä tärkeänä lähteenä on myös ollut Saamelaisneuvoston (1994) tiedotuslehtinen Saamelaislasten oikeuksista. Sekä kieli että kulttuuritilanteet ovat herkkiä ja muuttuvat jatkuvasti. Sen mukaan varhaiskasvatuspalvelujen tulee muuttaa toimintatapojaan ja -suunnitelmiaan. Utsjoen kunnan tulee asettaa henkilöresursseja saamelaislasten kasvatus- ja varhaiskasvatustoimintaan liittyvään suunnittelutyöhön, neuvontaan ja ohjaukseen. On tärkeää, että vanhemmat ja lasten hoitohenkilöstö saavat tietoa lasten oikeuksista, saamen kielen asemasta, monikielisyydestä ja lapsen kehittämisestä. Heitä varten on järjestettävä keskustelu- ja tiedotustilaisuuksia. Saamelaisneuvoston suositusten mukaan päiväkodit voivatkin toimia tarpeen

mukaan myös tiedotuskeskuksina ja kaikille yhteisenä kulttuurikeskuksena (Saamelaisneuvosto 1994: 9).

5.1. Pedagogiset painotukset saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa - lasten kasvatukseen pohjautuu perinteiseen kasvatukseen

Asta Mitkijä Balton toimintatutkimus (2008) painottaa, että perinteisesti saamelaisyhteiskunnassa seuraamisen avulla oppiminen oli sukupolvien välinen asia. Opetusmenetelmää ei jaettu oppiaineisiin. Tiedontarpeen lähtökohtana oli elämäntapa ja käytäntö. Yhteistyössä työskennellessä taidot, tiedot, arvot ja normit siirtyivät sukupolvelta toiselle. Saamelainen perinnetieto on holistista ja vahvasti sidoksissa ihmisen ja luonnon väliseen yhteyteen. (Balto 2008:47.) Holistisen näkemyksen mukaan ihminen oppii koko elämänsä ajan.

Perinteisissä saamelaisissa kasvatustilanteissa on tavallista, että kasvatusta on melko suvaitsevaista eivätkä rajat ole tiukkoja. Kasvatuksessa otetaan huomioon lapsen omanarvontunto ja kunnia. Valvottaessa lasta hänen tulee itse tietää ja tuntea rajansa, vapautensa ja sen perusteella kantaa myös vastuunsa. Opetus ei ole tiukasti aikaan sidoksissa, eikä opetustilannetta suunnitella etukäteen tarkkaan. Opetustilanteita on myös mahdollista luoda. Saamelaisille kasvatusta ja opetusmenetelmille tyyppillisesti iäkkäämmät opettavat nuorempia ja uudet asiat liittyivät edeltäviin opintoihin ja kokemuksiin. (Aimo Aikio 2007:48.)

Osaa perinteisistä kasvatusta ja opetusmenetelmistä voidaan käyttää myös varhaiskasvatuksessa. Utsjoen saamelaispäiväkodit käyttävät seuraavia menetelmiä mahdollisuuksien mukaan päivittäisessä toiminnassaan:

Työnteon avulla oppiminen

Työnteon avulla lapset oppivat kädentaitoja, työhön liittyviä taitoja ja arvoja, normeja sekä kauneuskäsitystä. Keskeisellä sijalla työnteon avulla oppimisessa onkin käsityö. On tärkeää oppia suunnittelemaan omia töitään, arvioida omaa kehitystään, ottaa huomioon työn vaaroja, osata valita työnsä ja materiaalinsa omien kykyjensä ja resurssiensa mukaisesti ja verrata muita asioita tähän työhön. Työnteon yhteydessä oppimisen opetusmenetelminä voivat olla työnteon näyttäminen, simultaaniopetus, neuvonta, ohjaus ja viivyttäminen. (Aimo Aikio.)

Tarinointi ja kertominen

Tarinoinnin tavoitteena on ihmisen kognitiivinen ja eettinen kehittyminen. Tarinoinnin avulla on opetettu yhteiskunnan arvoja, normeja ja moraalialia. Oli tavallista ja luontevaa tarinoida ja kertoilla töiden välillä. Tarinoinnilla ja kertomisella on yhä keskeinen rooli perinnetiedon siirtämisessä tuleville sukupolville. (Aimo Aikio.)

Kisailu ja leikkiminen

Kisaillessa ja kilpailtaessa lapsi oppii liikkumaan notkeasti ja ripeästi, hallitsemaan liikkumistaan sekä kehittämään omaa huomio-, havainto- ja keksimiskykyään. Tällä tavoin lapsi oppii myös voittamaan ja häviämään. (Aimo Aikio.)

Piikominen ja renkinä oleminen

Entisinä aikoina aloitettiin piikominen ja renkinä palveleminen hyvin nuorena. Sitä kautta opittiin uusia tapoja, taitoja ja tietoja. Lapsi oppi ihmisten erilaisuuksista ja hän oppi tulemaan toimeen oudommassakin ympäristössä. (Aimo Aikio.)

Omatoimisuus ja itsemäärääminen

Saamelaislapselta odotetaan valmiutta tulla toimeen uusien haasteiden kanssa. Lasten on voitava opetella omatoimisuutta, joka puolestaan lisää heidän itseluottamustaan. Toimeen tulemiseen kuuluu enemmän kuin käytännön taitojen oppiminen. Jos lapsi oppii, että hän pärjää, niin hän uskoo suoriutuvansa, osaavansa ja löytävänsä haasteisiin ratkaisut. Hän luottaa siihen, että ihmisellä on mahdollisuus oppia mitä tahansa. Omatoimisuuden ja muiden kanssa toimeen tulemisen välillä ei ole ristiriitaisuutta. Riippumattomuuteen kuuluu toimeen tuleminen sekä yksin että muiden kanssa. (Balto 2008:54, 58, 60, 62.)

Else Målfrid Boine painottaa sitä, että itsemäärääminen on ollut keskeisenä arvona lasten kasvatuksessa. Lapsella tulee olla mahdollisuus kehittää itseään haasteiden kautta. Sellaisessa kasvatusmenetelmässä aikuinen on lähellä, vaikkei istukaan vieressä. (Else Målfrid Boine.)

Vaikka kasvatustilanne on päiväkodeissa melko toisenlainen kuin kotiolosuhteissa annetaan lapselle vastuuta varhaiskasvatuksessa lapsen luonteen mukaisesti. Lapsilla on vapaus tutkia ja kulkea ympäristössä niin paljon kuin turvallisuusmääräysten mukaisesti on mahdollista. Lapset voivat keskenään puuhailla ja huomata asioita ja oppia niistä. Lapset ovat mukana varhaiskasvatuksen askareissa ja auttavat toinen toistaan sekä henkilökuntaa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön roolina voi usein olla

tarkkailijan rooli lapsen yrittäessä itse suoriutua eri toiminnoista. Tämä voi poiketa paljon siitä roolista, joka työntekijällä yleisesti ajatellaan olevan varhaiskasvatuksessa.

5.2. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen lisätavoitteet

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen perustana ovat Utsjoen kunnan varhaiskasvatuksen yhteiset tavoitteet. Lisätavoitteena osana saamelaisyhteisöä on saavuttaa seuraavat tavoitteet.

Perhe- ja sukuyhteyden arvostaminen

Saamelaisen yhteiskunnan perustana ovat perinteisesti olleet perhe ja suku. Siitä syystä myös varhaiskasvatuksessa otetaan mahdollisuuksien ja huoltajien toiveiden mukaisesti sukulaisia tai muita läheisiä ihmisiä mukaan yhteiseen toimintaan. Henkilöstö voi osoittaa kiinnostusta lapsen perhettä ja sukulaisia kohtaan sekä innostaa vanhempia ja lapsia pitämään yhteyttä sukulaisiinsa. Sukulaisuus-,

kummi- ja kaimajärjestelmät luovat lapselle tunteen siitä, että he kuuluvat suurempaan kokonaisuuteen yhteisössä.

Kerttu Vuolabin (1983) mukaan entisinä aikoina vanhemmilla oli taloudellinen vastuu lastenkasvatuksessa ja isovanhempien vastuulla oli lasten henkinen kasvatusta. Isovanhemmat antoivat lapsille aihioita kielelliseen kehitykseen, kädentaitoihin, älylliseen kehittymiseen ja maailmankuvan rakentamiseen. Nykyisessä yhteiskunnassa pääosassa perheitä isovanhempien osa kasvatustyöstä on jäänyt pois. (Vuolab 1983:10–11.) Varhaiskasvatusta voi toimillaan edistää sukupolvien välisiä sosiaalisia yhteyksiä lähiympäristössä ja tällä tavoin kehittää eri-ikäisten luonnollista yhteyttä, joka muutoin on suuressa määrin katoamassa. Lasten kuuluvuutta saamelaisyhteisöön tulee tukea, ja lasten kasvatustyöympäristöön kuuluvia arvoja ja normeja tulisi kehittää positiivisella tavalla. Sen myötä kehittyy heidän rakkauden ja vastuun tunteensa kotiseutualueelle ja alueen ihmisiin.

Kulttuuriperinnön siirtyminen sukupolvelta toiselle

Saamelaisneuvoston mukaan lastenkasvatuksen tavoitteena on siirtää uusille sukupolville yhteistä kulttuuriperintöä, tietoja, taitoja, arvoja ja tapoja. Yhteisiä kulttuurisymboleita tulee käyttää siten, että saamelaislapset tuntevat itsensä osaksi saamen kansaa. Lasten kasvuympäristön tulee olla sellainen, että saamelaisuus elää ja liittyy luonnollisesti lasten jokapäiväiseen elämään. (Saamelaisneuvosto 1994:7.)

Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa luodaan mahdollisuus lapsille tutustua ja kokea saamelaiskulttuurin monipuolisuus. Kulttuuriperinnön siirtymistä sukupolvelta toiselle toteutetaan yhteistyössä yhteisön kanssa. Kulttuuriarvot kuten kieli, pukeutuminen, käsityöt ja musiikki yhdistävät saamen kansaa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on oltava tietoa siitä, että heidän oma saamelaisuutensa ei ole kaikilla saamelaisilla samanlainen, eikä se siten voi toimia normina saamelaisuudelle (Balto 2008:76). On tärkeää painottaa, että saamelaisilla on useita kieliä, ammatteja ja asuinpaikkoja. Kaikki saamelaiset eivät myöskään puhu äidinkieltään. On hyvä tietää syitä kielitaidon puutteelle sekä kielitaidottomuuden seurauksia. Varhaiskasvatusta pyrkii tukemaan saamelaisten yhteenkuuluvuutta alueen alkuperäiskansana yli valtionrajojen. Tavoitteena on kehittää lasten yhteenkuuluvuutta Utsjoella, lisäksi myös koko Tenojokilaakson alueella sekä koko Saamenmaassa. Vaikka nykyisessä saamelaisyhteiskunnassa suvut ja siidat eivät ole enää yhtä keskeisessä asemassa kuin aikaisemmin, on niillä yhä merkitystä lasten kasvatuksessa. Myös lapsen identiteetti kehittyy ja vahvistuu sukupolvien välisessä vuorovaikutuksessa.

Perinteisesti lapsi tutustui omien sukulaistensa ja läheistensä kautta lapsuuteen, nuoruuteen, vanhempiin ja ikäihmisiin. Aikuisten töitä seuratessa hän muodosti nais- ja mieskuvansa. Nyky-yhteiskunnassa tällaisten kokonaisuuksien oppiminen kotioiloissa on harvoin enää mahdollista. (Vuolab 1983: 10–11.) Varhaiskasvatus pyrkii osaltaan luomaan olosuhteet, joissa lapsi oppii olemaan yhdessä erikäisten lasten kanssa. Resurssihenkilöiden ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kautta lapset tapaavat kaikenikäisiä aikuisia ja oppivat erilaisia vuorovaikutustaitoja.

Varhaiskasvatuksessa kulttuuriset esineet kuten laavu ja saamenpuku ovat näkyvissä. Kulttuuri ei kuitenkaan saa jäädä vain ulkoisten esineiden tai symbolien varaan. Symbolien ja merkkien taustalla on oltava syvällisempi ajatuspohja. Sitä voidaan kutsua metatiedoksi siitä, mitä edellä mainitut esineet ja toiminnot merkitsevät ihmiselle (Balto 2008:41–42).

Saamenkielen elvyttäminen ja kehittäminen

Saamen kieli on yksi saamelaisten tärkeimmistä henkisistä omaisuuksista. Utsjoen kunnan alueella puhutaan pohjoissaamea, joka on uhanalainen kieli. Varhaiskasvatus tiedostaa erityisasemansa kielen elvyttämis- ja kehittämistyössä. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on, että saamenkieli kehittyy ja säilyy elävänä käyttökielenä myös tuleville sukupolville. Kielen omaksumisen tukemiseksi lastentarhanopettajien, hoitajien, isovanhempien ja vanhempien sekä kaikkien lasta ympäröivien aikuisten tulisi puhua saamen kieltä mahdollisimman paljon – silloinkin, kun he osaavat kieltä vain muutaman sanan. Jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus oppia äidinkieltään. Varhaiskasvatuksen tulee rikastuttaa ja kehittää lapsen äidinkielen taitoja. Lapsen kielellistä itsetuntoa tulee edistää ja hänen äidinkieltään suojella siten, että hän voi käyttää saamea tuntematta sitä huonommaksi kieleksi kuin valtakieltä. (Saamelaisneuvosto 1994: 8.)

Jotta saavuttaisimme nämä tavoitteet, niin saamenkielisten lasten kasvatuksen tulee tapahtua yhdessä muiden saamenkielisten lasten kanssa. Lasten saamenkielen taito on monimuotoista ja eritasoista ja kielen suhteen on tietoisesti työskenneltävä. Keskeisessä osassa on työntekijöiden ammattitaito ja kulttuuritaju. Myös heidän tulee kiinnittää huomiota omaan kieleensä ja pyrkiä oikeaan ja rikkaaseen kielenkäyttöön. Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa edistämme ja kehitämme lapsen kielitaitoa siten, että hänen sanavarastonsa kasvaa ja aktiivinen kielitaitonsa kehittyy positiivisessa ympäristössä. Varhaiskasvatus yhdessä resurssihenkilöiden kanssa tukee suullisen perinteen säilymistä ja kehittymistä.

5.3. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen haasteet

Saamelaislasten kasvatus vaatii paljon huomiota ja tukea, jotta lapset eivät jää kielellisesti ja sosiaalisesti juurettomiksi. Myös lelujen ja materiaalin teko sekä niiden ostaminen saamelaislasten varhaiskasvatusta varten vaatii enemmän taloudellisia ja henkilöllisiä resursseja kuin suomalaislasten varhaiskasvatus. (Vuolab 1983:44.) Resurssien puute vaikeuttaa saamenkielisen varhaiskasvatustoiminnan kehittämistä (SáVASU 2009:68). Ponnistelemme yhä yrittäessämme luoda saamelaislapselle sopivan varhaiskasvatusmallin, jonka sisältö soveltuisi hänen kielellisiin ja kulttuurillisiin tarpeisiinsa. Haasteena saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa pidetään sitä, että tätä perinnetietoa ei pidetä tasavertoisena muun tiedon kanssa, eikä hengellinen puoli perinnetiedosta ole niin julkista. Kielensisäiset hengelliset uskomukset, arvot, asenteet ja käsitteet edustavat monella tapaa alkuperäiskansoille tyyppisiä asioita. Nimenomaan tämä perinteisen tiedon henkinen puoli on suurimmassa vaarassa kadota ja jäädä muiden asioiden jalkoihin. (Balto 2008:44, 45, 47, 69.) Saamenkielisen varhaiskasvatuksen erityisenä haasteena on tasapainoilla monien arvomaailmojen ja normien vaikutuspiirissä. Haemme aktiivisesti sellaisia hyviä toimintatapoja, jotka varmistaisivat saamelaislapsille hyvän kehityksen ja edistymisen sekä henkisesti, kielellisesti, sosiaalisesti, älyllisesti että fyysisesti.

Nykyiset lapset pääsevät harvoin kokeilemaan perinteisiä töitä ja olemaan niissä luontaisesti mukana. Haasteena on, miten lapset pääsisivät varhaiskasvatuksessa kokemaan luontaisesti tavallista elämää, johon perinteinen saamelainen elämäntapa, elämäntapa ja työt kuuluvat.

Saamelaislasten kielen rikastamiseen on yhä vähän materiaalia, joka aiheuttaa sen, että saamenkielisen varhaiskasvatushenkilöstön on itse luotava oppimateriaalia. Varhaiskasvatuspaikat ovat keskeisessä asemassa yhteiskunnassa tarjottaessa saamenkieltä ja -kulttuuria lapsille. Kuitenkin saamenkieli ja saamelaiskulttuuri varhaiskasvatuksessa riippuvat yksittäisten työntekijöiden hyvästä tahdosta ja vaativat heiltä suurta ahkeruutta oman kielitaidon huoltamisessa ja tietojen hakemissa. Varhaiskasvatuksen työntekijät joutuvat itse hakemaan ja hankkimaan tietoa saamelaisten perinteistä. Henkilöstön on myös osattava puolustaa ja perustella uudistamistoimenpiteitään, niiden laillisuutta, tavoitteellisuutta ja pedagogisuutta sekä vanhemmille, viranomaisille että koko yhteiskunnalle. Tämä perustelemisvelvollisuus vaatii enemmän osaamista ja kykyä heiltä, jotka työskentelevät saamelaispäiväkodeissa. (Balto 2008:51.)

6. Yhteistyökumppanit ja yhteistyön perusta

6.1 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajilla on päävastuu lasten kasvatuksessa. Hyvä varhaiskasvatus on perheen ja varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä, johon tarvitaan huoltajien tuntemusta omasta lapsestaan ja varhaiskasvatushenkilöstön tietoa lapsen kehityksestä ja kasvusta. Yhteistyö henkilöstön ja huoltajien kesken perustuu osallisuudelle ja luottamukselle. Henkilöstön ja huoltajien välinen luottamus edistää lapsen hyvinvointia. Huoltajien jakamat tiedot lapsestaan ja perheen arvoista auttavat päiväkodin henkilöstöä päivittäisessä toiminnassa.

Jokaiselle varhaiskasvatuksen piirissä olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma VASU, joka on pedagoginen asiakirja. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmassa. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen vasussa. Pedagogista dokumentointia käytetään hyväksi suunnitelmaa laadittaessa. Vasua laadittaessa huomioidaan myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelma laaditaan huoltajien ja lastentarhanopettajien välisenä yhteistyönä päivähoitohakemuksen yhteydessä ja sitä tarkistetaan vuosittain tai useammin jos on tarvetta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tule sisältää seuraavat asiat:

- Lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- Lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteutumiseksi sekä toteutumisen arviointi
- Lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki.
- Mahdollinen lääkehoitosuunnitelma
- Lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- Suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- Tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran

Varhaiskasvatuksessa vaihdetaan kuulumisia huoltajien kanssa päivittäin lapsia tuodessa ja hakiessa. Keskustelut huoltajien kanssa ovat tärkeä osa varhaiskasvatuksen suunnittelua. Vasukeskustelujen lisäksi järjestetään vanhempainiltoja kahdesti toimintakauden aikana ja muulloin tarpeen mukaan. Muita yhteistyömuotoja ovat juhlat, talkoot, retket ja yhdessä tekeminen erilaisten teemojen puitteissa.

6.2. Koulun ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö

Utsjoen kunnassa esiopetusta järjestetään koulujen yhteydessä. Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän jatkumon elinikäiselle oppimiselle. Opetusta koskeva yhteistyö ja vierailut koulun ja päiväkodin välillä ovat erittäin toivottavia. Lapsen siirtyminen päivähoidosta kouluun tehdään mahdollisimman helpoksi. Yhteistyön keskeisenä sisältönä on varmistaa lapsen kasvatuksellinen ja opetuksellinen jatkumo.

Koulu järjestää varhaiskasvatuksen henkilöstön ja opettajien yhteistyökokouksen joka kevät. Yhteistyössä järjestetään esiopetukseen tulevien oppilaiden vanhemmille tiedotustilaisuuksia kaksikielisyydestä ja monikulttuurisuudesta sekä opetuksen tavoitteista. Esiopetukseen tuleville oppilaille järjes-

tetään kahden - kolmen päivän kouluun tutustumisjakso. Huoltajille lähetetään esiopetukseen ilmoittautumislomake esiopetusta edeltävänä keväänä. Samassa yhteydessä vanhemmat valitsevat joko saamen- tai suomenkielen opetuskieleksi ajatellen lapsen koko koulupolkua.

Utsjoella on mahdollisuus myös kielikylpyopetukseen esi-, ja alkuopetuksessa niille esikouluun tuleville, joiden huoltajat toivovat lapsensa saavan vahvistusta saamen kielen taitoonsa tai aloittavan saamen kielen oppimisen. Kielikylpy opetuksessa opetus tapahtuu osin saamen kielellä ja osin suomen kielellä. Saamenkieliset tunnit ovat aluksi taito- ja taideaineita. Saamenkielisten tuntien määrää kasvatetaan vuosittain ja tavoitteena on päästä sellaiseen kielitaitoon saamen kielen osalta, että huoltajat voivat valita kokonaan saamenkieliseen opetuksen siirtymisen.

Tällä tavoin vältetään saamenkielisissä ryhmissä tilanteilta, joissa yhden tai useamman lapsen kielitaito saamen kielen osalta on niin heikko, että se estää luokan saamenkielisen opetuksen edistymisen tai hidastaa sitä. Tarkoitus on antaa saamen kieltä taitamattomille mahdollisuus oppia kieltä ja turvata äidinkieleltään saamenkielisten oppilaiden opetuksen laatu.

6.3. Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lapsen tarpeita vastaavasti. Yhteistyötä tehdään neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun joillain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä ja hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Varhaiskasvatushenkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista sisällytetään huoltajan kirjallisella suostumuksella lapsen laajaan terveystarkastukseen. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyökumppaneina ovat mm. seurakunta, kirjasto, puheterapia, hammashoito ja fysioterapia. Lastenneuvolan kanssa tehdään yhteistyötä myös terveellisten elämäntapojen kehittämisessä. Utsjoen kunta ostaa suomenkieliset puheterapiapalvelut Inarin kunnasta ja saamenkieliset Kaarasjoen kunnasta. Puheterapeutti käy Utsjoella asiakaskäynneillä, jotka järjestetään päiväkotipäivän aikana varhaiskasvatuksen tiloissa tai esikoululaisille vaihtoehtoisesti koulun tiloissa. Puheterapian kautta on mahdollisuus myös järjestää henkilökunnan ja vanhempien koulutusta. Hammashoitolan kanssa yhteistyötä tehdään ryhmävalistustilaisuuksien ja tutustumiskäyntien merkeissä.

6.4. Yhteistyö Saamenmaassa ja maailmalla

Utsjoella teemme yhteistyötä sekä Suomen että Norjan puolen naapurikuntien varhaiskasvatuksen kanssa. Mahdollisuuksien mukaan teemme yhteistyötä koko Saamenmaassa. Varhaiskasvatusyksiköjä kannustetaan yhteistyöhön myös lähialueiden ulkopuolella, jotta lapset saisivat käsityksen muista kansoista ja alueista. Saamelaislasten kasvatuksessa on saman tyyppisiä haasteita kaikissa Pohjoismaissa, ja resurssit yhdistämällä työtaakka ja kustannukset voivat alentua (Vuolab 1983:28). Sen myötä yhteisten kansainvälisten ja paikallisten tavoitteiden toteuttaminen voi myös helpottua.

Tavoitteena olisi saada ns. “ystävyysspäiväkotit” jokaiselle osastolle. Luontaisia yhteistyökumppaneita Karigasniemen päiväkodille on Karasjoella, Nuorgamin perhepäiväkodille ja Utsjokisuun päiväkodille puolestaan Taanassa ja Uuniemellä. Utsjoen kunnan päiväkotien osastojen välistä yhteistyötä kehitetään yhteisillä retkillä ja koulutuksilla. Eri yksiköiden lapsiryhmät tutustuvat toisiinsa vierailujen ja yhteisten tapahtumien merkeissä. Toimintojen kehittämiseen kuuluvat kokemusten, tiedon ja oppimateriaalien jakaminen.

6.5. Muut sidosryhmät

Mahdollisuuksien mukaan Utsjoen varhaiskasvatuksessa järjestetään yhteisiä tilaisuuksia ja hankkeita paikallisten yhdistysten, projektien, saamelaisorganisaatioiden, saamelaistiedotusvälineiden sekä seurakunnan kanssa. Yhteistyö resurssihenkilöiden kanssa, erityisesti ikääntyneiden kanssa on tärkeä osa varhaiskasvatusta.

7. Toiminnan seuranta, arviointi ja kehittäminen

Varhaiskasvatusyksiköt tekevät omat toimintasuunnitelmansa, jotka perustuvat kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin. Kehittämiseen ja arviointiin osallistuvat henkilöstön lisäksi vanhemmat, lapset ja yhteistyökumppanit. Varhaiskasvatuksen kehittäminen on prosessi, joka ei pääty koskaan.

Utsjoen kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa muokataan tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen vi-
ranhaltijat seuraavat suunnitelmaa ja pitävät kokouksia ja tekevät tarpeelliset muutokset asiakirjaan.
Uudistetut suunnitelmat viedään sivistyslautakunnalle vahvistettavaksi.

7.1. Varhaiskasvatuksen kehittämistarpeet

Ryhmäkokojen vaihtelut

Haasteena varhaiskasvatuksen kehittämistyössä on lapsiryhmien koon vuosittaiset ja kuukausittaiset
vaihtelut sekä vuorohoidon järjestäminen yksittäisille lapsille.

Varhaiskasvatussyksiköt toimivat sisarusryhminä, joissa ikäjakauma vaihtelee nollasta seitsemään.
Kehittämistarpeena nähdään se, miten tarjota lapsen iän ja kehityksen mukaista toimintaa sisarusryh-
mässä ja miten jakaa ryhmää toiminnan mukaan. Henkilöstö ja tilat asettavat ryhmän jaolle myös
omat rajoitteensa.

Henkilöstön rekrytointi ja erityislastentarhanopettajan palvelut

Osaan Utsjoen kunnan varhaiskasvatuksen viroista ja toimista ei ole yrityksistä huolimatta saatu kou-
lutettua henkilöstöä. Kunnan pitäisi löytää keinoja rekrytoida henkilöstöä laajoilla ja houkuttelevilla
hakuprosesseilla. Monikulttuurisella ja -kielisellä alueella työskentely asettaa henkilöstölle paljon
vaatimuksia. Myös jo toimessa olevan henkilöstön jaksamiseen ja kouluttautumiseen tulee panostaa.
Erityislastentarhanopettajan palvelut on mahdollista järjestää kunnan omana virkana joko muutta-
malla yksi lastentarhanopettajan viroista erityislastentarhanopettajan viraksi tai perustamalla uusi
virka.

Saamenkielen elvyttäminen

Utsjoen kunnan varhaiskasvatussuunnitelma perustuu kaikkien lasten äidinkielen kehittämiseen. Sen
lisäksi tulisi entistä paremmin huomioida saamenkielen erityisasema Utsjoen kunnassa. Tavoitteena
on luoda olosuhteet sellaiseksi, että kaikille lapsille taattaisiin mahdollisuus oppia saamenkieltä ennen
kouluikää.

Tällä hetkellä saamenkielistä varhaiskasvatusta voi hakea lapsen väestörekisteriin merkityn äidinkie-
len perusteella. Saamelaisneuvosto painottaa, että myös äidinkieltä menettäneillä saamelaislapsilla
on oltava mahdollisuus saada opetusta saamenkielessä (Saamelaisneuvosto 1994: 8). Toisin sanoen
saamelaislapsilla on oikeus elvyttää kieltään, vaikka heillä ei olisikaan mahdollisuutta oppia kieltä

kotona. Tätä tarvetta varten on kehitetty kielipesätoiminta. Myös suomalaislapsilla tulisi olla mahdollisuus integroitua saamelaisyhteisöön kieli- ja kulttuuriopintojen kautta.

Utsjoen kunta on saanut Saamelaiskäräjien jakamaa valtionrahoitusta äidinkielisten palvelujen turvaamiseen sekä kielipesätoimintaan Karigasniemen, Utsjoen ja Nuorgamin kielipesiin.

Yhteistyö päiväkotien kesken

Vierailut päiväkotien ja kielipesien kesken esimerkiksi yhteisten uimapäivien, retkien ja muun vuorovaikutuksen teemoilla ovat haasteellisia pitkien välimatkojen kunnassa. Vierailupäivä ruokailuihin ja lepoetkineen saattaa kestää koko toimintapäivän ja ovat erittäin haasteellisia pienille päiväkotilaisille. Matkakustannukset asettavat rajat vierailupäivien määrille. Ryhmän jakaminen, toiminnan tarkka suunnittelu ja ajoittaminen ovat avaimia haasteen ratkaisuksi. Vanhempien kanssa käytävä yhteinen keskustelu turvallisuustekijöistä retken aikana on tärkeää. Osa vanhemmista voi olla mukana retkillä ja vierailuilla tai muutoin tukea yhteisten tavoitteiden toteutumista.

Uimataito varhaiskasvatuksessa

Utsjoen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan on kirjattu uimataidon kehittäminen koko kunnan alueella. Tavoitteena on vahvistaa ja mahdollistaa Nuorgamin ja Karigasniemen varhaiskasvatusyksiköiden lasten osallisuutta uimataidon opettelussa. Käytännössä esimerkiksi syksyllä kerran viikossa syyskuun ajan ja keväällä toukokuun ajan tai jollakin muulla sovitulla tavalla.

8. Yhteenveto

Utsjoen kunnan varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on luoda yhteinen arvopohja ja tavoitteet Utsjoen kunnan varhaiskasvatuspalveluihin. Lähtökohtana on lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen. Toimien keskiössä on lapsi itse, ja kasvatus perustuu lapsen tarpeisiin. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan lapsen päivittäisistä hoidon tarpeista ja luodaan hänelle mahdollisuus leikkimiseen, oppimiseen että kehittymiseen turvallisissa olosuhteissa. Tavoitteena on tukea varhaiskasvatuksessa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Lapsen ikä ja yksilölliset tarpeet huomioon ottaen pyritään edistämään lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukemaan lapsen esteettistä, eettistä, älyllistä ja katsomuksellista kasvatusta kodin ja ympäröivän kulttuuriperinteen mukaan.

Utsjoen kunnan varhaiskasvatuksessa toimintaa toteutetaan sekä pohjoissaamen- että suomenkielellä. Elämämme monikulttuurisessa yhteisössä ja maailmassa edellyttää yhteiseloä toisten kulttuurien ja kielten kanssa toisia tukien ja arvostaen. Utsjoen kunnan varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisessä huomioidaan saamenkielen ja saamelaiden erityisasema alueen alkuperäisenä kielenä ja kulttuurina. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi on tehty paljon töitä, ja kehittämistyö jatkuu.

Varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisessä on monia haasteita: koulutetun henkilöstön rekrytointi, sopivien tilojen löytäminen, lapsiryhmien vuosittaiset kokovaihtelut ja kunnan rahoituskysymykset. Epävarmuus työskentelyolosuhteissa vaikeuttaa pitkäaikaissuunnittelua ja vie voimavaroja hoitotyöstä. Meidän tulisikin saavuttaa perusedellytykset toiminnalle: tarpeelliset resurssit, tilat ja toimintapaikat varhaiskasvatuksen toteuttamista varten. Nykyisen varhaiskasvatushenkilöstön jaksamista tulisi myös tukea kaikkiin mahdollisiin keinoin.

Varhaiskasvatus vaatii monien eri tahojen yhteistyötä, jotta se olisi laadukasta ja toimivaa. Ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu lapsista on vanhemmilla. Varhaiskasvatus tukee ja avustaa vanhempia lasten hoidossa ja kasvatuksessa. Teemme yhteistyötä paikallisen yhteisön ja lasten perheiden kanssa tukeaksemme lasten tunne-elämän, taitojen ja tietojen kehittymistä. Varhaiskasvatus on osa yhteisöä ja yhteisö on osa varhaiskasvatusta. Työskentelemme sellaisen Pohjoismaisen yhteisön hyväksi, joka vastaa lasten ja perheiden tarpeita sekä tekee yhteistyöstä helppoa ja luonnollista niin paikallisesti kuin myös yli valtionrajojen.

Lähteet

Aikio, Aimo: Saamelainen elämänpolitiikka, Licensiaattitutkielma, Lapin yliopisto 2007

Aikio, Aimo: Luento licensiaattitutkielmasta Saamelaisten elämänpolitiikka (saameksi), Riutulassa 16.5.2009

Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja 1998

Balto, Asta Mitkijá: Dieđut 4/2008, Sámi oahpaheaddjit sirdet árbevirolaš kultuvrra boahttevaš buolvvaide. Dekolonialiserema akšuvdnadutkamuš Ruota beale Sámis, Sámi allaskuvla 2008

Boine, Else Målfrid: Luento pro gradu -tutkielmasta Áhčis bárdnái (Isältä pojalle, saameksi), Inarissa 22.11.2008.

SáVASU = Saamelainen varhaiskasvatussuunnitelma 2009

Sámiráđđi (Saamelaisneuvosto), Sámemánáid vuoigatvuodát (Saamelaislasten oikeudet), 1994

Utsjoen kunnan saamenkielinen esiopetussuunnitelma 2016

VASU = Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016

Vuolab, Kerttu: Ráporta sámegiela ja -kultuvrra oahpahusgeahččaleames Ohcejoga gielddas 16.11.1981 – 31.5.1983.

YK:n yleissopimus lasten oikeuksista 1989

Utsjoen varhaiskasvatus

Kuvat

Áile-Risten Holmberg - Studio Borga 2010